

QİSMƏN QABAQCADAN ÖDƏMƏ ŞƏRTİ OLAN ALQI-SATQI MÜQAVİLƏSİ ƏSASINDA MƏHSUL SATILMASI:

Müəssisə gəlirlərinin və xərclərinin uçotunu hesablama metodu ilə aparır

Misal. 2017-ci ilin noyabrında müəssisə gələcək mal göndərişi üçün 1.180 manat (o cümlədən ƏDV - 180 manat) məbləğində avans almışdır. 2017-ci ilin dekabrında dəyəri 3.540 manat (o cümlədən ƏDV - 540 manat) olan mal alıcıya göndərilmişdir. Qalıq 2.360 manat (o cümlədən ƏDV -360 manat) müəssisəyə 2018-ci ilin yanvarında ödənilmişdir.

Bu əməliyyatdan müəssisənin 2017-ci ildə gəliri 3.000 (3.540-540) manat təşkil edir. Göstərilən məbləğ "2017-ci il üçün mənfəət vergisinin bəyannaməsi"nin 200-cü sətirində əks etdiriləcəkdir.

Müəssisə gəlirlərinin və xərclərinin uçotunu kassa metodu ilə aparır

Misal. 2017-ci ilin noyabrında müəssisə gələcək mal göndərişi üçün 1.180 manat (o cümlədən ƏDV - 180 manat) məbləğində avans almışdır. 2017-ci ilin dekabrında dəyəri 3.540 manat (o cümlədən ƏDV - 540 manat) olan mal alıcıya göndərilmişdir. Qalıq 2.360 manat (o cümlədən ƏDV-360 manat) müəssisəyə 2018-ci ilin yanvarında ödənilmişdir.

Bu əməliyyatdan müəssisənin gəliri aşağıdakı kimi olacaqdır:

- 2017-ci ildə - 1.000 manat (1.180 - 180). Göstərilən məbləğ "2017-ci il üçün mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 200-cü sətirində əks etdiriləcəkdir;
- 2018-ci ildə - 2.000 manat (2.360 - 360). Göstərilən məbləğ "2018-ci il üçün mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 200-cü sətirində əks etdiriləcəkdir.

MALIN DƏYƏRİNİN TƏLƏBLƏRİN QARŞILIQLI ƏVƏZLƏŞDİRİLMƏSİ YOLU İLƏ ÖDƏNİLMƏSİ:

Müəssisə gəlirlərinin və xərclərinin uçotunu kassa metodu ilə aparır.

Əgər alqı-satqı müqaviləsi üzrə satıcı olan şəxs digər müqaviləyə əsasən alıcıya pul borcludursa, onda qarşılıqlı öhdəliklər Mülki Məcəllənin 441-ci maddəsinə müvafiq olaraq qarşılıqlı əvəzləşdirilə bilər.

Qarşılıqlı öhdəliklərin əvəzləşdirilməsi üçün əsas verən ilkin sənəd tərəflər arasında imzalanmış üzləşdirmə aktıdır.

Misal 1. 2017-ci ilin sentyabrında "A" müəssisəsi alqı-satqı müqaviləsi əsasında alıcıya ("B" müəssisəsinə) dəyəri 3.540 manat (o cümlədən ƏDV - 540 manat) olan mal göndərmişdir.

"B" müəssisəsi 2017-ci ilin noyabrında podrad müqaviləsi əsasında «A» müəssisəsinə dəyəri 4.720 manat (o cümlədən ƏDV - 720 manat) olan xidmət göstərmişdir.

2017-ci ilin dekabrında tərəflər arasında qarşılıqlı öhdəliklərin üzləşdirilməsi və əvəzləşdirilməsi barədə akt imzalanmışdır.

Bu halda «A» müəssisəsinin 2017-ci ildə bu əməliyyatdan gəliri 3.000 (3.540 - 540) manat təşkil edir. Göstərilən məbləğ "2017-ci il üçün mənfəət vergisinin bəyannaməsi"nin 200-cü sətirində əks etdiriləcəkdir.

Misal 2.

• 2017-ci ilin sentyabrında "A" müəssisəsi alqı-satqı müqaviləsi əsasında alıcıya ("B" müəssisəsinə) dəyəri 3.540 manat (o cümlədən ƏDV - 540 manat) olan mal göndərmişdir.

"B" müəssisəsi 2017-ci ilin noyabrında podrad müqaviləsi əsasında «A» müəssisəsinə də-

yarı 4.720 manat (o cümlədən ƏDV - 720 manat) olan xidmət göstərmişdir.

• 2017-ci ilin yanvarında tərəflər arasında qarşılıqlı öhdəliklərin üzləşdirilməsi və əvəzləşdirilməsi barədə akt imzalanmışdır.

Bu əməliyyatdan «A» müəssisəsinin 3.000 (3.540 - 540) manat məbləğində gəliri 2018-ci ildə vergiyə cəlb olunacaqdır.

Qeyd: Belə əməliyyatlar zamanı ƏDV-ni əvəzləşdirmək üçün Vergi Məcəlləsinin 175-ci maddəsinin tələblərinə əməl olunmalıdır. O cümlədən, əməliyyat zamanı pul ödənişi olmasa da, tərəflər ƏDV məbləğlərini bir-birlərinin ƏDV depozit hesabına ödəməlidirlər.

Malların pərakəndə satış qaydasında firma mağazası vasitəsilə satılması

Mülki qanunvericilik nopmalapına görə satış əmlakın satıcıdan alıcıya ələ vepilməsi hesab olunur ki, bu zaman satıcı əmlak üzərində mülkiyyət hüququnu itirmiş olsun. Deməli, əmlakın təsəppüfat daxilində bir bölmədən (məsələn, istehsal sexindən) digərinə (firma mağazasına) vepilməsi həm vepitgütmə məqsədləpi, həm də mühasibat uçotu məqsədləpi üçün satış hesab oluna bilməz.

Bu Vergi Məcəlləsinin 13.2.10-cu maddəsi ilə də təsdiqlənir. Həmin maddəyə əsasən malların təqdim edilməsi dedikdə mallar üzərində mülkiyyət hüququnun başqasına verilməsi, o cümlədən, lakin bunlarla məhdudlaşdırılmayan, malların satışı, mübadiləsi, hədiyyə verilməsi, natura şəklində əmək haqqı ödənilməsi və natura şəklində digər ödəmələr, həmçinin girov qoyulmuş mallar üzrə mülkiyyət hüququnun girov saxlayana keçməsi başa düşülür. Məlləklə, "malların təqdim edilməsi" mal üzərində mülkiyyət hüququnun bir şəxsdən digərinə keçməsi deməkdir.

Beləliklə, əgər mağaza istehsalçı müəssisənin stuktup bölməsidiysə, müəssisədən malların satış üçün mağazaya vepilməsi həmin malların mağazaya satılması deyildir, çünki mal bir hüquqi şəxs dairəsindən kənara çıxmır.

Əgər mağaza səpbəst hüquqi şəxsdiysə (məsələn, istehsalçı müəssisənin töpəmə müəssisəsidipsə), malların satış üçün mağazaya vepilməsi həmin malların təqdim edilməsi (satışı) hesab olunmalıdır.

Beləliklə, malların bir hüquqi şəxs çərçivəsində hərəkəti, o cümlədən satış üçün firma mağazasına verilməsi zamanı vergi tutulan gəlir yaranmır.

Amortizasiya olunan əsas vəsaitlərin təqdim olunmasından gəlir (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 201-ci sətiri)

Vergi Məcəlləsinin 114.7-ci maddəsinə əsasən əsas vəsaitlərin (vəsaitin) təqdim edilməsindən əldə olfınan məbləğ həmin əsas vəsaitlərin (vəsaitin) qalıq dəyərindən artıqdırsa yaranmış fərq gəlirə daxil edilir.

Vergi Məcəlləsinin 142.1-ci maddəsinə əsasən aktivlərin təqdim edilməsindən əldə edilən gəlir, aktivlərin təqdim edilməsindən daxilolmalar və aktivlərin bu Məcəllənin 143-cü maddəsinə uyğun olaraq müəyyənəşdirilən dəyəri arasındakı müsbət fərq deməkdir.

Əsas vəsaitlər də təqdim olunarkən gəlir müəssisənin təbiiq etdiyi vergi uçotu metoduna (kassa metodu və ya hesablama metodu) müvafiq olaraq tanıdır.

Əsas vəsaitlərin alqı-satqı müqaviləsi əsasında təqdim edilməsi

Misal 1. Müəssisə gəlirlərinin və xərclərinin uçotunun kassa metodunu təbiiq edir.

2017-ci ilin noyabrında müəssisə alqı-satqı müqaviləsi əsasında alıcıya dəyəri 11.800 manat (o cümlədən ƏDV - 1.800 manat) olan əsas vəsait obyektini vermişdir. Satılmış əsas vəsait obyektinin qalıq dəyəri 8.000 manat təşkil edir.

Variant 1. Alıcı obyektin dəyərini 2017-ci ildə ödəmişdir.

Bu halda obyektin satışından əldə olunmuş gəlir (10.000 manat) hesabat ilinin gəliri kimi tanımaqcaqdır və "2017-ci il üçün mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 201-cü sətirində əks etdiriləcəkdir. Həmin obyektin qalıq dəyəri (8.000 manat) bəyannamənin 227.9-cu sətirində göstərilməlidir.

Variant 2. Alıcı obyektin dəyərini 2017-ci ildə ödəmişdir.

Bu halda obyektin satışından gəlir (10.000 manat) 2017-ci ilin gəliri kimi tanımaqcaqdır.

Misal 1. Müəssisə gəlirlərin və xərclərin uçotunun hesablama metodunu tətbiq edir.

2017-ci ilin noyabrında müəssisə alqı-satqı müqaviləsi əsasında alıcıya dəyəri 11.800 manat (o cümlədən ƏDV - 1.800 manat) olan əsas vəsait obyektini vermişdir. Satılmış əsas vəsait obyektinin qalıq dəyəri 8.000 manat təşkil edir.

Bu halda ödəmə tarixindən asılı olmayaraq müəssisənin bu əməliyyatdan gəliri (10.000 manat) 2017-ci ilin gəliri kimi mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 201-cü sətirində əks etdiriləcəkdir. Həmin obyektin qalıq dəyəri (8.000 manat) bəyannamənin 227.9-cu sətirində göstərilməlidir.

Əsas vəsaitlərin digər müəssisələrin nizamnamə kapitalına pay qoyuluşu kimi verilərək təsərrüfatdan çıxması

Vergi Məcəlləsinin 146.1 -ci maddəsinə əsasən şəxs və ya şəxslər qrupu aktivləri hər hansı hüquqi şəxsə bu hüquqi şəxsə iştirak payı əvəzinə verirsə (hər hansı öhdəlik götürməklə və ya götürməməklə), aktivlərin verilməsi onların vergiyə cəlb olunan təqdim edilməsi sayılır.

Beləliklə, digər müəssisənin nizamnamə kapitalına istənilən aktiv, o cümlədən əsas vəsait obyektinin pay qoyulması üzrə əməliyyatlardan vergi tutulmur.

Misal. «A» müəssisəsi «B» müəssisəsinin nizamnamə kapitalına, təsisçiləp təpəindən 70.000 manat dəjəpində qiymətləndirilmiş, əsas vəsait obyektini pay qoymuşdup. Bu obyektin ilkin dəjəpi 60.000 manat, köhnəlmə məbləği 10.000 min manatdır.

Bu halda A müəssisəsinin mühasibat uçotunda 20.000 manat məbləğində gəlir uçota alınacaqdır:

$$70.000 - (60.000 - 10.000) = 20.000 \text{ manat}$$

Lakin, hesabat ili üçün vergi tutulan mənfəət hesablanarkən bu məbləğ bəyannaməyə daxil edilməyəcəkdir.

Əsas vəsaitlərin bağışlama müqaviləsi üzrə digər şəxslərə əvəzsiz olaraq verilməsi

Vergi Məcəlləsinin 142.1-ci maddəsinə əsasən aktivlərini əvəzsiz əsasla və ya güzəştli qiymətlə təqdim edən şəxsin gəliri bu qayda ilə təqdim edilən aktivin bazar qiyməti və onun bu Məcəllənin 143-cü maddəsinə uyğun olaraq müəyyənləşdirilən dəyəri arasındakı fərqdən ibarətdir.

Aktivlər əvəzsiz olaraq verilməklə gəlirlərin və xərclərin uçotu üçün müəssisənin tətbiq etdiyi metodun heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Gəlir aktivin digər şəxsə verildiyi tarixə tanınmalıdır.

Daşınan və daşınmaz əmlakın icarəyə verilməsindən gəlir («Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 203-cü sətiri)

Bəyannamənin bu sətirində daşınan və daşınmaz əmlakın icarəyə verilməsindən hesabat ili ərzində əldə olunmuş gəlir göstərilir.

Gəlir müəssisənin tətbiq etdiyi vergi uçotu metoduna (kassa metodu və ya hesablama metodu) müvafiq olaraq tanınır.

Misal. Müəssisə istehsal sahəsini icarəyə verir. İcarə müqaviləsi 2017-ci il noyabrın 1-dən 2018-ci il oktyabrın 31-nə kimi bağlanmışdır. İcarə haqqı hər ay üçün 1.180 manat (o cümlədən ƏDV - 180 manat) məbləğində müəyyən edilmişdir.

2017-ci ildə göstərilmiş icarə xidmətinə görə icarə haqqı aşağıdakı tarixlərdə alınmışdır:

1 dekabr 2017-ci il tarixində - 1.180 manat (2017-ci ilin noyabr ayı üçün icarə haqqı);

8 yanvar 2018-ci il tarixində - 1.180 manat (2017-ci ilin dekabr ayı üçün icarə haqqı).

I variant. Müəssisə gəlir və xərclərinin uçotunu kassa metodu ilə aparır:

Bu halda müəssisə 2017-ci ilin bəyannaməsinə yalnız noyabr ayı üçün alınmış icarə haqqını (1.000 manat) daxil edəcəkdir, çünki dekabr ayının icarə haqqı növbəti ildə daxil olmuşdur.

II variant. Müəssisə gəlir və xərclərinin uçotunu hesablama metodu ilə aparır:

Bu halda müəssisə icarə haqqının daxil olma vaxtından asılı olmayaraq həm noyabr ayının, həm də dekabr ayının icarə haqqını (cəmi 2.000 manat) 2017-ci ilin bəyannaməsinə daxil etməlidir.

Digər müəssisələrin fəaliyyətindən payçı kimi iştirakdan əldə edilmiş gəlir (dividend istisna olmaqla) (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 204-cü sətiri)

“Digər müəssisələrin fəaliyyətində payçı kimi iştirakdan əldə edilmiş gəlir (dividendlər istisna olmaqla)” sətirində Vergi Məcəlləsinin 145-ci maddəsinə əsasən hüquqi şəxsin ləğv edilməsi nəticəsində * iştirakçıların arasında bölüşdürülmüş aktivlərin dəyəri, habelə Vergi Məcəlləsinin 147-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi şəxsin yenidənəşkili nəticəsində iştirakçının əldə etdiyi gəlirlər əks etdirilir.

Birgə fəaliyyətdən əldə edilmiş gəlir (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 205-ci sətiri)

Birgə fəaliyyət haqqında müqaviləyə (sadə ortaqlıq müqaviləsi) əsasən iki və daha çox şəxslər (ortaqlıqlar) mənfəət əldə etmək və ya hər hansı digər qanuna zidd olmayan nəticələri nail olmaq məqsədi ilə hüquqi şəxs yaratmadan öz paylarını birləşdirməyi və birgə fəaliyyət göstərməyi öhdələrinə götürürlər.

Birgə fəaliyyət haqqında müqavilənin digər əqdlərdə fərqi bundadır ki, ortaqlıqlar vahid məqsəd güdürlər və məhz bu məqsədə çatmaq üçün öz əmlaklarını və səylərini birləşdirirlər.

Müqayisə üçün, alqı-satqı müqaviləsində alıcının və satıcının məqsədləri tam fərqlidir: alıcının məqsədi - əşyanı əldə etmək, satıcının məqsədi isə - satdığı əşyaya görə pul almaqdır.

Birgə fəaliyyət haqqında müqavilənin xüsusiyyəti bundadır ki, onun bağlanması nəticəsində yeni hüquqi şəxs yaranmur; əqdlər bütün iştirakçıların adından bağlanır. Buna görə də ümumi işlərin aparılması üçün birgə fəaliyyətin iştirakçılarından birinə (operator) digər iştirakçılar etibar-namə verirlər.

Birgə fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün birgə fəaliyyət haqqında müqavilənin iştirakçıları müəyyən payların birləşdirməlidirlər. Pay qoyuluşu kimi birgə fəaliyyətə pul, istənilən digər əmlak, peşəkar bilik və bacarıqlar, işgüzar imic və işgüzar əlaqələr qoyula bilər. Pay qoyuluşlarını birgə fəaliyyətin iştirakçıları qarşılıqlı razılıq yolu ilə qiymətləndirməli və müqavilədə əks etdirməlidirlər.

Belə bir müqavilə bağlamaq yolu ilə yaradılmış sadə ortaqlıq vergi ödəyicisi kimi qey-

diyyata alınmış. Birgə fəaliyyətdən əldə edilmiş gəlir iştirakçılar arasında onların pay qoyuluşlarına mütənəşib olaraq bölüşdürülür və hər bir iştirakçının gəliri onun özündə vergiyə cəlb edilir. Buna görə də birgə fəaliyyət haqqında müqavilənin iştirakçıları yalnız vergi ödəyicisi kimi qeydiyyata alınmış hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar ola bilər.

Vergi Məcəlləsinin 137-ci maddəsinə müvafiq olaraq birgə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər, həmin fəaliyyətdən əldə etdikləri birgə gəliri (bu fəaliyyətlə bağlı birgə xərcləri çıxmaqla) hesabladıqdan sonra, birgə fəaliyyət haqqında müqaviləyə uyğun olaraq gəliri fəaliyyətin iştirakçıları arasında bölürlər.

Əvəzsiz əsasla təqdim edilmiş aktivlərin dəyəri («Mənfəət vergisinin bəyannaməsi»nin 206-cı sətiri)

Malların əvəzsiz olaraq verilməsi dedikdə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin XXXII fəslə ilə tənzimlənən bağışlama müqaviləsi başa düşülməlidir.

Vergi Məcəlləsinin 13.2.10-cu maddəsinə əsasən malların təqdim edilməsi dedikdə mallar üzərində mülkiyyət hüququnun başqasına verilməsi, o cümlədən, lakin bunlarla məhdudlaşdırılmayan, malların satışı, mübadiləsi, hədiyyə verilməsi, natura şəklində əmək haqqı ödənilməsi və natura şəklində digər ödəmələr, həmçinin girov qoyulmuş mallar üzrə mülkiyyət hüququnun girov saxlayana keçməsi başa düşülür. Beləliklə, "malların təqdim edilməsi" mal üzərində mülkiyyət hüququnun bir şəxsdən digərinə keçməsi deməkdir.

Beləliklə, vergitutma məqsədləri üçün malın digər şəxsə alqı-satqı və bağışlama müqaviləsi əsasında verilməsinin heç bir fərqi yoxdur. Hər iki halda bu malın təqdim edilməsi deməkdir və müəssisə bu əməliyyat üzrə vergitutma məqsədləri üçün gəlir müəyyənləşdirməlidir.

Mühasibat uçotunda malların əvəzsiz olaraq digər şəxsə verilməsi qaima-faktura (və ya digər analoji sənədlə) rəsmiləşdirilir. Formal olaraq bu qaima-fakturada malın dəyəri istənilən qiymətlə (məsələn maya dəyəri ilə) göstərilə bilər və yaxud hətta qiymət göstərilməyə də bilər. Lakin vergitutma məqsədləri üçün əvəzsiz verilən mal bazar qiyməti ilə qiymətləndirilməlidir (bazar qiyməti müəyyənləşdirilərkən Vergi Məcəlləsinin 14-cü maddəsinin müddəalarını əldə rəhbər tutmaq lazımdır).

Malın əvəzsiz verilməsi zamanı müəssisənin gəlirlərin və xərclərin uçotunun hansı qaydasını tətbiq etməsinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Hər hansı halda gəlir malın digər şəxsə verildiyi tarixə tanınmalıdır.

Misal. 2017-ci ilin dekabrında A müəssisəsi işçilərinə 120 ədəd öz istehsalı olan tort bağışlamışdır. Bu tortların bazar qiyməti isə 3.540 manat (o cümlədən ƏDV - 540 manat) təşkil edir.

Bu halda malın əvəzsiz verilməsindən gəlir 3.000 min manat (3.540 - 540) təşkil edir. Göstərilən məbləğ "2017-ci il üçün mənfəət vergisinin bəyannaməsi"nin 206-cı sətirində əks etdiriləcəkdir. Müəssisə həmçinin bu əməliyyatdan büdcəyə 540 manat ƏDV hesablamalıdır.

Səhmlər, istiqrazlar və digər qiymətli kağızların, iştirak paylarının, borc öhdəliklərinin və tələblərinin satışından əldə edilmiş gəlir (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 207-ci sətiri)

Bəyannamənin bu sətirində səhmlər, istiqrazlar və digər qiymətli kağızların, iştirak paylarının, borc öhdəliklərinin və tələblərinin satışından əldə edilmiş gəlir göstərilir.

Gəlir müəssisənin tətbiq etdiyi vergi uçotu metoduna (kassa metodu və ya hesablama metodu) müvafiq olaraq tanınır.

İddia müddəti ötmüş və kreditorlar tərəfindən silinmiş kreditor borcları üzrə gəlir (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 208-ci sətiri)

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 372.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq hüquq pozulmuş şəxsin iddiası ilə hüququn müdafiəsi üçün müddət iddia müddəti sayılır.

Beləliklə, iddia müddəti dedikdə pozulmuş hüququn məhkəmə yolu ilə bərpası üçün qanunla müəyyən edilmiş vaxt həddi başa düşülməlidir. Buna müvafiq olaraq, mübahisə tərəfinin tətbiq edilməsi barədə ərizə verdiyi iddia müddətinin keçməsi məhkəmənin iddianı imtina barəsində qərar çıxarması üçün əsasdır (Mülki Məcəllənin 375.2-ci maddəsi).

Bununla belə, iddia müddətinin keçməsi müdafiə olunan hüququn haqiqiliyinə təsir etmir. Şəxsə məxsus olan hüquq nəinki iddia müddəti çərçivəsində, həm də iddia müddəti keçdikdən sonra da mövcuddur. Buna görə də kreditor müəssisəyə borcunu ödəməsi borclu müəssisə sonradan iddia müddətinin keçdiyini əsas gətirərək həmin məbləği geri qaytarmağı tələb edə bilməz, çünki onun borcuna iddia müddətinin keçib-keçmədiyindən asılı olmayaraq xitam verilmir. Məsələ yalnız bundadır ki, iddia müddəti keçdikdən sonra borclunu məhkəmə yolu ilə borcu qaytarmağa məcbur etmək olmaz (Mülki Məcəllənin 383-cü maddəsi).

Uduşlar (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 209-cu sətiri)

Bəyannamənin bu sətirində müxtəlif lotereyalardan, uduşlu istiqrazlardan, pul və ya natural formada uduş nəzərdə tutan digər oyunlardan əldə edilmiş uduşların məbləi əks etdirilir.

Royalti (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 210-cu sətiri)

Bəyannamənin bu sətirində royalti kimi əldə olunmuş gəlir əks etdirilir. Vergi Məcəlləsinin 13.2.23-cü maddəsinə əsasən royalti - ədəbiyyat, incəsənət, yaxud elm əsərləri, proqram təminatı, kinematografik filmlər və digər qeyri-maddi aktivlər üzərində müəllif hüquqlarından istifadə olunması, yaxud istifadə hüquqlarının verilməsinə görə, istənilən patent, ticarət markasına, dizayn, yaxud modelə, plana, məxfi düstura, yaxud prosesa, sənaye, kommersiya, yaxud elmi təcrübəyə aid olan informasiyaya, sənaye, kommersiya və ya elmi avadanlıqdan istifadə, yaxud istifadə hüquqlarının verilməsinə görə mükafat şəklində alınan ödənişlərdir.

Dividendlər (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 211-ci sətiri)

Vergi Məcəlləsinin 122.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq rezident müəssisə tərəfindən ödənilən dividenddən ödəmə mənbəyində 10 faiz dərəcə ilə vergi tutulur. Beləliklə, dividend alan müəssisə faktiki olaraq həmin dividendi mənbədə 10% tutulmuş məbləğ çıxılmaqla alır.

Vergi Məcəlləsinin 122.2-ci maddəsinə əsasən dividendin faktiki sahibi olan fiziki və hüquqi şəxslərdən Vergi Məcəlləsinin 122.1-ci maddəsinə uyğun olaraq vergi tutulmuşdursa, dividendi alan fiziki və hüquqi şəxslərin dividend gəlirindən bir daha vergi tutulmur.

Buna görə də faktiki alınmış dividend məbləği (mənbədə tutulmuş vergi məbləği çıxılmadan) Bəyannamədə iki dəfə əks etdirilir:

- Gəlirlər hissəsində-211.1-ci sətirdə;
- Ümumi gəlirdən çıxılmalar hissəsində - 219.1-ci sətirdə.

Faizlər (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 212-ci sətiri)

Bəyannamənin bu sətiri 2 hissədən ibarətdir:

- Bank fəaliyyətindən faizlər
- Sair faiz gəlirləri.

Birinci hissə (212.1-ci sətir) bank fəaliyyəti ilə məşğul olan təşkilatlara aiddir. Digər müəssisələr bu bəndi doldurmur.

İkinci hissə (212.2-ci sətir) banklar istisna olmaqla digər müəssisələr aiddir.

Vergi Məcəlləsinin 123.1-ci maddəsinə əsasən rezident banklarına və ya qeyri-rezident bankların Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə kreditlər (ssudalar) depozitlər (hesablar) üzrə ödənilən faizlər istisna olmaqla, rezident tərəfindən və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi tərəfindən, yaxud bu cür nümayəndəliyin adından ödənilən faizlərdən, gəlir bu Məcəllənin 13.2.16-cı maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan mənəbyindən əldə edilmişdirsə, ödəniş mənəbyində 10 faiz dərəcə ilə vergi tutulur.

Beləliklə, faiz alan müəssisə faktiki olaraq həmin faizi mənəbdə 10% tutulmuş məbləğ çıxılmaqla alır.

Vergi Məcəlləsinin 123.3-cü maddəsinə əsasən faizlərin faktiki sahibi mənfəəti vergiyə cəlb olunan rezident müəssisədirsə və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyidirsə, Vergi

Məcəlləsinin 123.1-ci maddəsinə uyğun olaraq vergi tutulmuş faizləri alan həmin müəssisə və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi hesabladığı verginin məbləğini, ödəmə mənəbyində verginin tutulduğunu təsdiq edən sənədləri vermək şərti ilə bu mənəbdə ödənilmiş verginin məbləği qədər azaldır.

Yuxarıda göstərilənlərə uyğun olaraq Bəyannamənin 212-ci sətirində müəssisəyə çatması bütün faiz məbləği (mənəbdə tutulmuş vergi məbləği də daxil olmaqla) əks etdirilir. Mənəbdə tutulmuş vergi məbləği isə, ödəmə mənəbyində verginin tutulduğunu təsdiq edən sənədlər varsa, Bəyannamənin "Gəlirin əldə edilməsi ilə bağlı xərclər" hissəsində 244-cü sətirdə əks etdirilir.

Misal. «A» müəssisəsi ödənişi gecikdirdiyinə görə «B» müəssisəsinə 10.000 manat məbləğində faiz ödəyir.

Bu halda «A» müəssisəsi ödəniş zamanı həmin faiz məbləğindən 1.000 manat mənəbdə vergi tutmalı və büdcəyə köçürməlidir.

Faiz almış «B» müəssisəsi həmin məbləği öz Bəyannaməsində aşağıdakı kimi əks etdirir:

- 212-ci sətirdə 10.000 manat;
- 244-cü sətirdə 1.000 manat.

Əvvəllər gəlirdən çıxılmış ehtiyatın azalmasından gəlir (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 213-cü sətiri)

Vergi Məcəlləsinin 111.3-cü maddəsinə əsasən banklar və bank fəaliyyətinin ayrı-ayrı növlərini həyata keçirən kredit təşkilatları qanunvericiliyə müvafiq qaydada aktivlərin təsnifatından asılı olaraq xüsusi ehtiyat fondlarının yaradılmasına aid edilən məbləğləri Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada gəlirdən çıxmaq hüququna malikdirlər.

Bundan başqa, Vergi Məcəlləsinin 112-ci maddəsinə əsasən sığorta fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxslər də Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş normalara uyğun olaraq ehtiyat sığorta fondlarına ayırma məbləğlərini gəlirdən çıxmaq hüququna malikdir.

Beləliklə, Vergi Məcəlləsi kredit və sığorta təşkilatlarına gəlirdən çıxılan xərclərin artırılması hesabına ehtiyat fondu yaratmağa icazə verir və bu ehtiyatların istifadə olunmamış qalıqı ildən ilə keçir. Növbəti hesabat illərində bu ehtiyatların məbləği azaldılarsa, ehtiyatın azalma məbləği gəlirə birləşdirilir.

Xarici valyutaların manata nisbətən müsbət məzənnə fərqi (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 214-cü sətiri)

Valyuta məzənnə fərqi xarici valyutanın rəsmi məzənnəsinin manata nisbətən dəyişməsi nəticəsində yaranır.

Xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlar üzrə mühasibat uçotunda yazılışlar eyni zamanda iki qiymətdə - həm xarici valyutada, həm də xarici valyutanın əməliyyatın baş verdiyi tarixə Mərkəzi Bankın rəsmi məzənnəsinə əsasən çevrilməklə manatla aparılır. Xarici valyutanın manata nisbətə məzənnəsi dəyişir, buna müvafiq olaraq balansın valyuta maddələrinin manatla ifadəsi də dəyişməlidir.

Məzənnə fərqi dedikdə dəyəri xarici valyutada ifadə olunmuş müvafiq əmlakın və ya öhdəliyin hesablaşma tarixinə və ya hesabat dövründə mühasibat hesabatının tərtib olunma tarixinə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının rəsmi valyuta məzənnələri üzrə manatla qiymətləndirilmiş dəyəri ilə həmin əmlak və öhdəliklərin mühasibat uçotuna qəbul olunma tarixinə və ya ötan hesabat dövründə hesabatın tərtib olunma tarixinə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının rəsmi valyuta məzənnələri üzrə manatla qiymətləndirilmiş dəyəri arasındakı fərq başa düşülür.

Məzənnə fərqləri aşağıdakı əməliyyatlar nəticəsində yaranır:

- dəyəri xarici valyutada ifadə olunmuş debitor və ya kreditor borcunun tam və ya qismən ödənilməsi nəticəsində - əgər hesablaşma tarixinə Mərkəzi Bankın rəsmi məzənnəsi ilə bu debitor və ya kreditor borcunun uçota qəbul edildiyi tarixə və yaxud həmin debitor və ya kreditor borcunun axırıncı dəfə yenidənqiymətləndirildiyi son hesabat tarixinə olan Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının rəsmi məzənnəsi arasında fərq varsa;
- dəyəri xarici valyutada ifadə olunmuş əmlakın və öhdəliklərin (kassada və bankdakı hesablarda olan xarici valyutanın, xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul sənədlərinin, debitor və kreditor borclarının və s.) yenidən qiymətləndirilməsi nəticəsində - əgər yenidənqiymətləndirmə tarixinə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının rəsmi məzənnəsi ilə bu əmlak və öhdəliklərin uçota qəbul edildiyi tarixə və yaxud həmin əmlak və öhdəliklərin axırıncı dəfə yenidənqiymətləndirildiyi son hesabat tarixinə olan Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının rəsmi məzənnəsi arasında fərq varsa;

Məzənnə fərqi müsbət və mənfəəti ola bilər.

Müsbət valyuta məzənnə fərqi (gəlir) o halda yaranır ki, valyuta ilə həyata keçirilmiş əməliyyatın müxtəlif aparılma tarixlərində valyutanın manatla dəyəri balansın aktivində manat ekvivalentini artırır (passiv artmadan).

Mənfəəti valyuta məzənnə fərqi (itki) o halda yaranır ki, valyutanın manatla dəyərinin müxtəlif tarixlərə dəyişməsi nəticəsində balansın passivində manat ekvivalenti artır (aktiv artmadan).

Beləliklə, valyuta məzənnələrindəki fərqlərin təsiri nəticəsində passiv müvafiq miqdarda azalmadan aktiv azalırsa, mənfəəti valyuta məzənnə fərqi yaranır. Əksinə, aktiv müvafiq miqdarda azalmadan passiv azalırsa, onda müsbət məzənnə fərqi yaranır.

Əvvəllər gəlirdən çıxılmış xərcin, zərərin və ya ümitsiz borcun ödənilməsindən gəlir (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 215-ci sətiri)

Bu sətirdə əvvəllər gəlirdən çıxılmış xərcin, zərərin və ya ümitsiz borcun hesabat ilində ödənilməsindən yaranan gəlir əks etdirilir.

Vergilərin uçotu metodunun dəyişməsi nəticəsində yaranan keçmiş illərin gəliri (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 216-cı sətəri)

Bu sətirdə hesabat ilində vergilərin uçotu metodunun dəyişməsi (ötən illərə nisbətən) nəticəsində yaranan keçmiş illərin gəliri əks etdirilir.

Vergi Məcəlləsinin 130.5-ci maddəsinə əsasən vergi ödəyicisinin istifadə etdiyi uçot metodu dəyişdirilərkən, verginin məbləğinə təsir göstərən mühasibat əməliyyatlarına düzəlişlər uçot metodunun dəyişdirildiyi ildə aparılmalıdır ki, bu əməliyyatlardan heç biri nəzərdən qaçırılmasın və ya iki dəfə hesaba alınmasın.

Misal: 2016-cı ildə müəssisə gəlir və xərclərinin uçotunu kassa metodu ilə aparmışdır. 2017-ci ildə müəssisə uçot metodunu dəyişdirərək hesablamalar metoduna keçmişdir.

Bu zaman müəssisə 01.01.2017-ci il tarixə yüklənmiş mallara görə 300.000 manat debitor borcları üzrə və çəkilən xərclərə görə 200.000 manat kreditor borcları üzrə qalıqlarını 2017-ci ilin yekununa görə öz, maliyyə nəticələrinə aid etməlidir.

Bu halda yaranan fərq (300.000-200.000=100.000 manat) bəyannamənin 216-cı sətirində əks etdirilməlidir.

Yuxarıdakı bəndlərdə nəzərdə tutulmayan digər gəlirlər (o cümlədən, mənfəət vergisindən azad edilən gəlirlər) (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 217-ci sətəri)

Bu sətirdə yuxarıda göstərilən sətirlərdə qeyd edilməyən digər gəlirlər əks etdirilir.

Ümumi gəlirlər (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 218-ci sətəri)

Bu sətirdə bəyannamənin 200-217-ci sətirlərinin cəmi əks etdirilir.

Ümumi gəlirdən çıxılmalar (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 219-cu sətəri)

Bu sətirdə ümumi gəlirdən aşağıdakı çıxılmalar əks etdirilir:

- Rezident tərəfindən ödənilən dividend (219.1-ci sətir);
- Təqdim olunmuş (amortizasiya olunmayan) aktivlərin qalıq dəyəri (219.2-ci sətir);
- Xarici valyutaların manata nisbətən məzənnəsinin dəyişməsindən yaranan mənfəət fərq (219.3-cü sətir);
- Vergidən azad edilən gəlirlər (219.4-cü sətir).

Rezident tərəfindən ödənilən dividend (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 219,1-ci sətəri)

Vergi Məcəlləsinin 122.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq rezident müəssisə tərəfindən ödənilən dividenddən ödəmə mənbəyində 10 faiz dərəcə ilə vergi tutulur. Beləliklə, dividend alan müəssisə faktiki olaraq həmin dividendi mənbədə 10% tutulmuş məbləğ çıxılmaqla alır.

Vergi Məcəlləsinin 122.2-ci maddəsinə əsasən dividendin faktiki sahibi olan fiziki və hüquqi şəxslərdən Vergi Məcəlləsinin 122.1-ci maddəsinə uyğun olaraq vergi tutulmuşdursa, dividendi alan fiziki və hüquqi şəxslərin həmin gəlirindən bir daha vergi tutulmur.

Buna görə də faktiki alınmış dividend məbləği (mənbədə tutulmuş vergi məbləği çıxılmadan) Bəyannamədə iki dəfə əks etdirilir:

- Gəlirlər hissəsində - 211,1-ci sətirdə;

• Ümumi gəlirdən çıxılmalar hissəsində - 219.1-ci sətirdə.

Misal: Birgə müəssisə Azərbaycan tərəfindən olan təsisçisinə 100.000 manat məbləğində dividend ödəyir.

Bu halda birgə müəssisə ödəniş zamanı həmin dividend məbləğindən 10.000 manat mənbədə vergi tutulmalı və büdcəyə köçürməlidir.

Dividendi almış müəssisə həmin məbləği öz Bəyannaməsində aşağıdakı kimi əks etdirir:

- 211-ci sətirdə 100.000 manat;
- 219.1 -ci sətirdə 100.000 manat.

Təqdim olunmuş (amortizasiya olunmayan) aktivlərin qalıq dəyəri (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 219.2-ci sətəri)

Vergi Məcəlləsinin 114.9-cu maddəsinə əsasən əsas vəsaitlərin (vəsaitin) təqdim edilməsindən əldə olunan məbləğ, həmin əsas vəsaitlərin (vəsaitin) qalıq dəyərindən azdırsa, yaranmış fərq gəlirdən çıxılır.

Vergi Məcəlləsinin 142.2-ci maddəsinə əsasən aktivlərin təqdim edilməsindən yaranan zərər aktivlərin təqdim edilməsindən daxilolmalar və həmin aktivlərin bu Məcəllənin 143-cü maddəsinə müvafiq surətdə müəyyənləşdirilən dəyəri arasındakı fərqdən ibarətdir.

Amortizasiya olunmayan aktivlər də təqdim olunarkən gəlir müəssisənin tətbiq etdiyi vergi uçotu metoduna (kassa metodu və ya hesablama metodu) müvafiq olaraq tanınır.

Amortizasiya olunmayan aktivlərin təqdim olunmasından gəlir bəyannamənin 202-ci sətirində göstərilir. Həmin aktivlərin qalıq dəyəri isə bəyannamənin 219.2-ci sətirində əks etdirilir.

Xarici valyutaların manata nisbətən məzənnəsinin dəyişməsindən yaranan mənfəət fərq (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 219.3-cü sətəri)

Bu sətirdə hesabat ili ərzində bütün valyuta əməliyyatları üzrə yaranmış mənfəət məzənnə fərqi əks etdirilir (*bəyannamənin 214-cü sətirinin izahına bax*).

Vergidən azad edilən gəlirlər (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 219.4-cü sətəri)

Bu sətirdə Vergi Məcəlləsinin 106-cı maddəsinə əsasən mənfəət vergisindən azad edilən gəlirlər əks etdirilir.

Çıxılmalardan sonra ümumi gəlir (Mənfəət vergisinin bəyannaməsinin 220-ci sətəri)

218-ci sətirin göstəricisindən 219-cu sətirin göstəricisi çıxılır və alınan məbləğ 220-ci sətərə yazılır.